

JAAARVERSLAG

2020

Uniek ◯ Persoonlijk ◯ Deskundig

onderwijsmuseum

VOORWOORD	5
IN MEMORIAM: JOOP BLAAK	6
MISSIE VISIE	8
2020 IN ÉÉN OOGOPSLAG	11
CORONA	15
TENTOONSTELLINGEN	21
EDUCATIE	43
COLLECTIE EN ONDERZOEK	49
MARKETING EN COMMUNICATIE	63
BEDRIJFSVOERING	71
VERDIENVERMOGEN	81
KERNCIJFERS 2020	91

INHOUD

Kijk uit

Als feiten
twee zijden krijgen
en er geen ruimte is
voor twijfel
kijk dan uit

Als het van belang is
een kant te kiezen
zodat anderen
waarde verliezen
kijk dan uit

Als ik trots moet zijn
zonder na te denken
en ik bereid moet zijn
daarvoor te sterven
dan kijk ik liever uit

Stadsdichter Juno Rissema
schreef dit gedicht
bij de tentoonstelling
'Nazipropaganda voor de
jeugd, 1933-1945'

Het jaar 2020 was het jaar waarin de uitbraak van de coronapandemie onze maatschappij grootschalig ontwrichtte. In hoog tempo hebben we geleerd ons aan te passen aan de nieuwe realiteit van thuiswerken en afstandsonderwijs, elkaar op gepaste afstand houden, mondkapjes dragen en veelvuldig handen wassen. Het zal geen verbazing wekken dat 2020 daardoor ook voor het Onderwijsmuseum in meerdere opzichten een pittig jaar was. Het museum was in 2020 meer dan drieënhalve maand gesloten voor publiek.

Duidelijk is dat we daardoor een deel van onze plannen voor 2020 niet hebben kunnen realiseren. Extra jammer, omdat we het jaar zo goed begonnen waren, met robuuste bezoekerscijfers en een voorjaarsvakantie met dubbel zoveel bezoekers dan in het voorgaande jaar. De in november 2019 geopende tentoonstelling 'Stap in de wereld van de Bosatlas' raakte

duidelijk een snaar bij ons publiek. En we verwachtten veel van de zeer bijzondere tentoonstelling 'Nazipropaganda voor de jeugd, 1933-1945' die op 23 april zou openen voor publiek.

Het lot besliste anders. Op 13 maart moesten wij de deuren van ons museum sluiten. Vanaf dat moment richtten zowel de museumorganisatie als de Raad van Toezicht zich op de aanpassing aan de nieuwe situatie. De lopende begroting werd nauwkeurig doorgelicht, er werd waar mogelijk gesneden in de kosten en er werden plannen bedacht en uitgevoerd om ook tijdens de sluiting van het museum zichtbaar en relevant te blijven voor ons publiek.

Wat in 2020 bijzonder duidelijk werd, was het grote belang van onderwijs voor ieder kind afzonderlijk en voor de maatschappij als geheel. Van de discussies over de

'waarde' van het eindexamendiploma uit 2020 tot het pijnlijk zichtbaar worden van kansenongelijkheid door het gebrek aan toegang tot goede voorzieningen. Van de toenemende neerslachtigheid van thuiszittende jongeren tot de inventiviteit van docenten bij het online lesgeven; het onderwijs en de mensen die er vorm aan geven werden meer dan ooit gewaardeerd.

Het was goed om te merken dat het Onderwijsmuseum bij al deze vraagstukken regelmatig om advies en om historische duiding werd gevraagd. Daaruit blijkt eens te meer dat onze nieuwe koers voor 2021-2025, waarbij we onszelf landelijk willen profileren als gekend en erkend kennisinstituut, kansrijk is.

2021 zie we met vertrouwen tegemoet. We hebben, misschien wel meer dan ooit, heel veel zin om onze nieuwe koers verder uit te werken met onze partners en stakeholders!

Petra Reijnhoudt, directeur-bestuurder en Toine Maes, voorzitter Raad van Toezicht

VOORWOORD

JOOP

JOOP BLAAK

2-2-1954

† 30-4-2020

Op 30 april bereikte ons het trieste bericht dat Joop Blaak, de financiële man van het Onderwijsmuseum, plotseling was overleden. Zijn overlijden heeft alle medewerkers van het Onderwijsmuseum diep geraakt. Joop was een bijzonder fijne collega, zeer betrokken bij zijn werk en bij ons, zijn collega's. Wij missen hem en zijn bijzondere gevoel voor humor enorm.

IN MEMORIAM

MISSIE

Het Nationaal Onderwijsmuseum leert, laat zien en ervaren welke rol onderwijs speelt, kan spelen of heeft gespeeld in ieders leven.

VISIE

Het Nationaal Onderwijsmuseum volgt en duidt actuele onderwijsontwikkelingen, blikst vooruit naar de toekomst en biedt reflectie op het verleden. Het museum heeft een herkenbare, specifieke en gerenommeerde positie als betrouwbaar kennisinstituut, bron van materiële kennis én aantrekkelijke tentoonstellingslocatie, dat samen met andere binnen het onderwijs opererende partijen actuele kwesties in een historisch perspectief plaatst en daarvoor een passende uitingsvorm zoekt die een brede groep bezoekers naar Dordrecht trekt, zowel professionals als leken.

De collectie van het Nationaal Onderwijsmuseum is nationaal toonaangevend en biedt een representatief overzicht van de ontwikkeling van het Nederlandse onderwijs tussen 1800 en 1980. De collectie is een unieke bron voor vaste en tijdelijke presentaties, voor onderzoek en de uitwisseling van kennis en vaardigheden met het onderwijsveld.

Het museum onderhoudt nauw contact met verschillende partijen uit de museale en onderwijssector en de wetenschap en ontwikkelt met hen onderzoeksvoorstellen, tentoonstellingen en bijeenkomsten. De activiteiten van het museum laten de breedte en uniciteit van het Nederlandse onderwijs in al zijn facetten zien. Daarnaast tonen ze het effect van goed onderwijs op zowel individuen als de samenleving als geheel. De activiteiten zijn zowel aantrekkelijk voor een breed publiek als voor (onderwijs-) professionals.

Onze deskundige en betrokken medewerkers onderhouden on- en offline contacten met de sector, ons publiek en andere belanghebbenden en geïnteresseerden. Ons gebouw is state-of-the-art, licht, aantrekkelijk en laagdrempelig, een architectonische parel in Dordrecht.

MISSIE | VISIE

UNIEK - het Nationaal Onderwijsmuseum is enig in Nederland en behoort internationaal tot de top van onderwijsmusea.

HERKENBAAR - in het Nationaal Onderwijsmuseum herkent elke bezoeker iets uit de eigen schooltijd, of het nu lang- of kortgeleden is.

PERSOONLIJK - in het Nationaal Onderwijsmuseum vormen persoonlijke ervaringen en herinneringen een belangrijk onderdeel van de beleving en bieden ze mogelijkheden tot identificatie.

VERRASSEND - in het Nationaal Onderwijsmuseum wordt de bezoeker verrast door nieuwe kennis of onverwachte extraatjes en ervaringen.

BETROUWBAAR - het Nationaal Onderwijsmuseum is een betrouwbaar instituut waar iedereen terecht kan voor toelichting, duiding en uitleg.

DESKUNDIG - in het Nationaal Onderwijsmuseum handelen we professioneel en doen we wat we doen zo goed mogelijk, met gebruikmaking van actuele kennis.

TENTOONSTELLINGEN

- **Tijdelijk**
'Stap in de wereld van De Bosatlas'
'Nazipropaganda voor de jeugd, 1933-1945'
- **Vast**
'Onderwijs – over vroeger, voor later, van nu'
- **Op locatie**
'Een eeuw leesplezier met WG van de Hulst'
- **In voorbereiding**
'boom roos vis' (werktitel)
- **Bereik**
Totaal bereik: **15.964**
14973 bezoekers in museum
991 bezoekers op locatie

ORGANISATIE

- **11** mensen in dienst, 8,1 fte
- **80** vrijwilligers (**32** mannen en **48** vrouwen), vooral werkzaam bij de ontvangstbalie, de collectie, het onderhoud, de tuin en het museumcafé
- **14** museumdocenten

MARKETING EN COMMUNICATIE

- **Waarderingscijfer:**
7.7 online bezoekersonderzoek
4.2 via Google Reviews
- **Social Media**
Facebook: **2028**
LinkedIn: **622**
Twitter: **5401**
Instagram: **869**
- Online campagne tentoonstelling 'Nazipropaganda voor de jeugd, 1933-1945'
- 4062 websitebezoekers per maand (in totaal **103.702** bezoekers)
- **Pers / RTV**
Maandelijks aandacht regionale krant/RTV
4x per jaar in landelijke krant
3x per jaar aandacht bij landelijke RTV
- **2** edities van museumtijdschrift **LESSEN**
- Online nieuwsbrief naar **2085** ontvangers
- DUO onderwijsonderzoek onder leerkrachten en docenten uitgevoerd

EDUCATIE

- **307** programma's in totaal verzorgd:
- **2780** leerlingen (+ **210** begeleiders) namen deel aan educatieve programma's:
- **Nieuwe educatieve projecten**
'Beeld en Boodschap' en
'Heel Holland Exposeert Thuis'
- Tijdens de voorjaars-, zomer- en herfstvakantie konden kinderen in het museum aan verschillende edities van het Geolab deelnemen. Daarnaast waren gedurende het jaar de programma's Heel Holland Exposeert Thuis en Geolab Digitaal online te volgen

COLLECTIE EN ONDERZOEK

- **1864** objecten digitaal toegankelijk gemaakt
- **548** schenkingen ontvangen (betreft 3288 objecten)
- Kennis over collectie verspreid via site en socials, Didactief, Canon Speciaal Onderwijs en History Wallcharts
- **10** lezingen en presentaties
- Vijf organisaties hebben in totaal 56 bruiklenen ontvangen
- Start internationaal vergelijkende website inzake aardrijkskundige collecties
- Voorbereidingen getroffen voor project 'VerSCHOLEN op de kaart'

ZAALVERHUUR

- **41** bijeenkomsten, waarvan **7** in combinatie met een rondleiding

FINANCIËN

- totale baten **€ 1.239.756,-**
- totale lasten **€ 1.199.603,-**
- resultaat **€ 40.153,-**
- eigen inkomsten **€ 249.029,-**
- subsidies overheden **€ 976.815,-**

KERNWAARDEN

KERNCIJFERS 2020

CORONA

CORONA

Op 10 april 2020 verstuurden wij een nieuwsbrief met de volgende inleiding:

‘Het Nationaal Onderwijsmuseum is dicht en de medewerkers werken bijna allemaal thuis. Iedereen wacht op het moment dat de Coronacrisis voorbij is. Alles lijkt stil te staan. Maar toch is dat niet helemaal waar. De deuren zijn weliswaar dicht - maar áchter die deuren bruist het van de ideeën en plannen. Plannen voor nu, tijdens de crisis, maar ook voor daarna. Als straks de deuren weer opengaan, er weer rondleidingen worden gegeven, er weer koffie geschonken wordt en de bezoekers weer kunnen genieten van alles wat ons museum zo uniek en bijzonder maakt.’

Het tekent de positieve houding van alle medewerkers van het Onderwijsmuseum. Ondanks de beperkende maatregelen hebben we ons in 2020 voortdurend gericht op wat wel kan, wat beter kan - en wat er voor het eerst kan. Daardoor kwam veel creativiteit vrij en dat resulteerde in nieuwe bedrijfsprocessen, mogelijkheden en producten.

Zo organiseerden we de opening van onze nieuwe tentoonstelling ‘Nazipropaganda voor de jeugd, 1933-1945’ voor het eerst online. Ook boden we diverse educatieve programma’s en vakantieactiviteiten online aan – en boorden daarmee een nieuwe markt aan. Op verschillende social mediakanalen haalden we de banden aan met oude en nieuwe bezoekers en verbeterden we onze online zichtbaarheid. Collega’s die tijdelijk geen eigen werk hadden, werden ingezet bij het verder op orde brengen van collectie en depots waardoor de ontsluiting van onze collectie weer een stapje verder kwam.

Toch heeft de Coronacrisis ons in 2020 (en 2021) hard geraakt. Bezoekerscijfers liepen terug of droogden volledig op en de nieuwe tentoonstelling waarvan we zulke hoge verwachtingen hadden werd veel minder bezocht dan we hadden gehoopt.

De vakantieprogrammering was aan strenge maatregelen gebonden en vond grotendeels online plaats. Hierdoor bleven inkomsten uit bezoek uit. Gelukkig kon ook het Onderwijsmuseum aanspraak maken op een aantal ondersteunende maatregelen.

Financiële steun

Na het uitbreken van de coronapandemie kon het museum gebruikmaken van verschillende regelingen die in het leven waren geroepen om de economie in het algemeen en de culturele sector in het bijzonder te ondersteunen.

Het museum heeft gebruik gemaakt van de eenmalige toekenning van € 4.000,- in het kader van de regeling Tegemoetkoming Ondernemers Getroffen Sectoren (TOGS).

Ook hebben we een aanvraag ingediend in het kader van de Tijdelijke Noodmaatregel Overbrugging Werkgelegenheid (NOW1). Helaas moesten we dit gehele voorschot terugbetalen omdat we ook vanuit het ministerie van OCW een extra subsidie ontvingen en daarmee onder de grens van minimaal 20% omzetverlies uitkwamen.

In het kader van de aanvullende subsidie ‘steunpakket 300 miljoen’ van het Ministerie van OCW ontving het museum een eenmalige aanvulling op de structurele subsidie die het museum ontvangt van het ministerie, ten hoogte van € 182.900,- . Ook voor 2021 kunnen we een eenmalige aanvulling op de structurele subsidie tegemoet zien.

Daarnaast zijn wij de gemeente Dordrecht zeer erkentelijk voor hun ondersteuning van het museum door ons drie maanden huur voor gebouw De Holland en het depot kwijt te schelden ter waarde van een bedrag van ruim € 88.000, -.

Vanaf 13 maart werd thuiswerken de norm. Op de social mediakanalen van het Onderwijsmuseum werden foto's van de thuiswerkplekken gedeeld.

Effecten

De financiële steun vanuit verschillende kanten maakte het voor het museum vooralsnog mogelijk om het vaste personeel in dienst te houden. Ook werden deze middelen gebruikt voor een extra inzet op marketing en communicatie om de activiteiten van het museum onder de aandacht te brengen. We besteedden niet alleen budget aan advertenties, maar lieten ook een aantal professionele promotievideo's maken en deden bescheiden investeringen op gebied van apparatuur om zelf vlogs en filmpjes op te kunnen nemen.

De toekomst

Wanneer iedereen weer zonder beperkingen deel kan nemen aan het openbare leven en weer een museum kan bezoeken, is niet in te schatten. Gaan we daarna een periode tegemoet waarin iedereen die van cultuur houdt zijn hart ophaalt aan musea, voorstellingen en festivals? Of is men aan de relatieve rust gewend en komt het bezoek weer mondjesmaat op gang? Eind 2021 weten we hopelijk meer en kunnen we beter prognosticeren voor de jaren erna; nu is dat nog ondoenlijk en omgeven door teveel onzekerheid.

Wel heeft het Onderwijsmuseum in zijn beleidsplan 2021 – 2025 al een strategische keuze gemaakt om het gehele educatieve aanbod in de toekomst standaard zowel online als offline aan te bieden om zo onze landelijke bereikbaarheid te vergroten. Ervaring hiermee is opgedaan met het educatieve programma ‘Beeld en Boodschap’. Voordeel van deze periode is dat de geesten binnen het onderwijs daar nu rijp voor zijn. Ook veel andere activiteiten van het museum organiseren we in de toekomst online om zo de interactie met onze bezoekers te vergroten.

En toch ...

Terwijl we moeten constateren dat we een groot aantal activiteiten mét publiek niet konden realiseren, is het tegelijkertijd bemoedigend te constateren dat we op andere gebieden wel veel voor elkaar hebben gekregen.

Net zoals in april 2020 sluiten we dit hoofdstuk daarom graag positief af met de woorden: ‘Tot ziens in het Onderwijsmuseum!’

WAT GING ER IN 2020 DEFINITIEF NIET DOOR?

Expertmeeting met stakeholders

Ter voorbereiding op een nieuw beleidsplan van het museum was het de bedoeling om in het voorjaar van 2020 een expertmeeting te organiseren met belangrijke stakeholders van het museum zoals het ministerie van OCW en de gemeente Dordrecht om de beoogde nieuwe koers van het museum te bespreken. Helaas kon deze geen doorgang vinden.

De Dordtse Cultuurnacht

De Cultuurnacht in het Onderwijsmuseum zou sprankelen met muzikaal en licht-inhoudelijke entertainment, variërend van Vuige Victor's Foute Spelshow en een optreden van het vrouwenkwartet La Bohème tot een spannend verhaal over moraliserende kinderliedjes en de mogelijkheid om deel te nemen aan de virtual reality-demonstratie bij onze tentoonstelling 'Nazipropaganda voor de Jeugd, 1933-1945'.

800 jaar stad

Dit gezamenlijke project van de grote Dordtse cultuurinstellingen was één van de mijlpalen van de gemeente. Verschillende cultuurinstellingen, waaronder het Onderwijsmuseum, zouden in de wijken verhalen en ervaringen ophalen en op basis daarvan in november een groots festival organiseren voor alle Dordtenaren.

Deelname aan de Vrijheid-express Zuid-Holland

In de vier weken voorafgaand aan 5 mei 2020 - de datum waarop Nederland 75 jaar vrijheid zou vieren - zou het Nationaal Onderwijsmuseum deelnemen aan de Vrijheid-express Zuid Holland. In een bus zou een Virtual Reality-demonstratie over de tentoonstelling 'Nazipropaganda voor de jeugd, 1933-1945' te

zien zijn. De bus zou 45 locaties in Zuid-Holland bezoeken. De tour ging helaas niet door, maar de VR-demonstratie kreeg een prominente plaats in de gastlessen op locatie van Beeld en Boodschap, het educatieve programma bij de tentoonstelling.

Dordtse Decemberdagen

De Dordtse Decemberdagen hadden tot doel levendigheid voor inwoners van stad en regio te creëren, economische spin-off voor horeca en winkels te genereren en de samenwerking tussen deelnemende partijen (waaronder het Nationaal Onderwijsmuseum) te verbeteren, ook met oog op de toekomst.

Uitreiking van de vijfde 'Paul Mijksenaar Design for Function Award'

De prijs is toegekend aan Noordhoff Atlasproducties voor de hele serie van De Bosatlas. Mijksenaar had in dit kader graag een lezing gegeven in het Onderwijsmuseum, maar ook die ging niet door.

Daarnaast hebben gedurende het hele jaar, maar uiteraard vooral ten tijde van de lockdownperiodes, veel zakelijke verhuringen, evenementen in het museumcafé, educatieve programma's (zowel in het museum als op locatie) en voorleesfeestjes geen doorgang kunnen vinden.

20

21

TENTOONSTELLINGEN

NAZIPROPAGANDA VOOR DE JEUGD 1933-1945 onderwijsmuseum

NAZIPROPAGANDA VOOR DE JEUGD, 1933 – 1945

Op 9 juli 2020 opende het museum de tentoonstelling 'Nazipropaganda voor de jeugd, 1933-1945'. Deze unieke tentoonstelling vertelt het verhaal over de kracht van beeld en de beïnvloeding van de jeugd onder het nationaalsocialistisch regime.

Niet eerder werden de indoctrinatie van de Duitse jeugd en de gevolgen hiervan zo voelbaar in een Nederlands museum neergezet. Meteen werd duidelijk dat de tentoonstelling een nieuwe doelgroep aan het museum bindt. Niet alleen oorlogsgeïnteresseerden, maar ook jongeren die met hun ouders specifiek naar deze tentoonstelling komen. De impact op de bezoekers is voelbaar als je door de tentoonstelling loopt. Daarnaast is het opvallend hoeveel bezoekers het personeel aanspreken met een verhaal. Vaak met een verwijzing naar het gebruik van beeld in onze huidige samenleving; precies wat we met de tentoonstelling willen losmaken. Bijzonder is ook de reactie van een aantal bezoekers met een Joodse achtergrond; zij benadrukken het belang van de tentoonstelling.

Al deze persoonlijke reacties bevestigen onze overtuiging dat het nu, ruim 75 jaar na het beëindigen van de Tweede Wereldoorlog, belangrijk is – en blijft – om stil te staan bij onze vrijheid. Het verleden schetst de context voor de gevaren binnen de huidige digitale samenleving van informatiebubbels. Door parallellen te trekken met het heden ontstaat een vergroot historisch besef. Hieruit leren we lessen over vrije pers, vrije media en daaruit volgend leren we over het belang van democratie en de vrije rechtsstaat.

'WIR HABEN ES NICHT GEWURBT'

'We wisten het niet' – Na de capitulatie confronteerden de geallieerden Duitse burgers met de wreedheden van het naziregime. Men dwong burgers te kijken naar de lichamen van gevangenen uit massagraven. Ook Duitse kinderen waren hierbij aanwezig. Vaak waren het de lichamen van concentratie-kampgevangenen die tijdens de laatste dagen van de oorlog door de SS waren doodgeschoten. De kinderen moesten hier samen met hun ouders naar kijken.

(Inter-)nationale samenwerking

Voor deze tentoonstelling werkten we samen met grote en kleine bruikleengevers uit binnen- en buitenland. Een aantal bruiklenen is afkomstig van onze samenwerkingspartners de Universität Würzburg, het Schulmuseum Bremen, het Plakatumuseum in Essen en de Nederlandse auteur Gerard Groeneveld. Door de corona-uitbraak en de daarop volgende sluiting van het museum, moest de beoogde opening van 23 april worden afgelast. De coulante opstelling van alle bruikleengevers maakte het mogelijk de opening te verplaatsen.

Mogelijk gemaakt in samenwerking met fondsen

Het museum wilde recht doen aan een tentoonstelling met zo'n belangrijk onderwerp. Om onze ambities mogelijk te maken waren aanvullende fondsen nodig. Het was verheugend te merken dat drie grote fondsen en de provincie Zuid-Holland het idee voor de tentoonstelling dermate interessant vonden dat ze bereid waren ons te steunen met een bijdrage.

De vormgeving van de tentoonstelling was in handen van Lotte de Jong van Studio &Lotte.

Wij zijn dankbaar voor de bijdragen van:

FONDS 21

VSBfonds,
iedereen doet mee

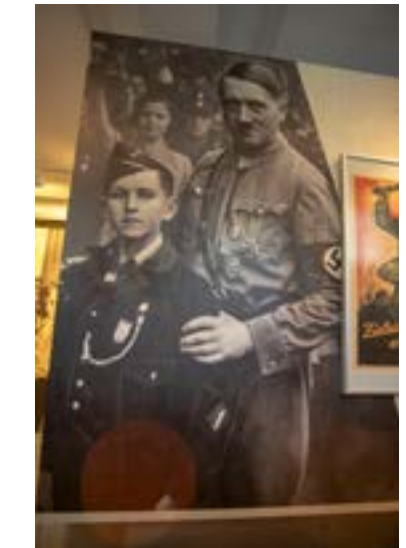

26

27

*Deelnemers aan het
educatieve programma
'Beeld en Booschap'
op school en in het
Onderwijsmuseum*

BEELD EN BOODSCHAP, HET EDUCATIEVE PROGRAMMA BIJ DE TENTOONSTELLING

Onder de naam **'Beeld en Boodschap'** is een bijzonder lespakket voor de bovenbouw van het primair onderwijs en het voortgezet onderwijs ontwikkeld. Een programma waarin we de aandacht verleggen naar beeldgeletterdheid en waarin het historisch materiaal in de tentoonstelling 'Nazipropaganda voor de jeugd, 1933-1945' uitgangspunt vormt voor inzicht in het heden. In het lesprogramma 'Beeld en Boodschap' krijgen leerlingen gereedschap om beeld kritisch te lezen. In een voorbereidende les op school ontdekken zij de grote hoeveelheid beeld in hun eigen omgeving. Ze worden zich bewust van het verschil tussen reclame en propaganda, en leren hoe ze stapsgewijs de boodschap áchter het beeld kunnen ontdekken.

In het museum of op locatie

Door de bijzondere eisen die de coronapandemie aan ons stelde, hebben wij het programma in hoog tempo omgebouwd tot een programma dat niet alleen in het museum, maar ook op locatie verzorgd kan worden. Zo stelt het Onderwijsmuseum scholen door heel Nederland in staat dit belangrijke programma te volgen.

De voorbereidende les op school kan worden gevolgd door een les in het Nationaal Onderwijsmuseum met een bezoek aan de tentoonstelling. Scholen kunnen er echter ook voor kiezen om de les op school plaats te laten vinden; onze museumdocent neemt dan een virtual reality-demonstratie mee. Aan de hand van uniek historisch beeldmateriaal en onder leiding van onze museumdocenten gaan de leerlingen vervolgens aan de slag met het maken van beeldanalyses.

Met een grote acquisitiecampagne benaderden we alle 1600 voortgezet onderwijsinstellingen in Nederland met audiovisuele informatie over dit waardevolle programma.

Vanaf oktober 2020 is 'Beeld en Boodschap' op reis door heel Nederland. Het betekent ook dat we een nieuwe doelgroep aanspreken, die ons eerder niet bezocht vanwege de afstand. Het programma Beeld en Boodschap is met verschillende video's gedeeld op Facebook en in vakbladen en voorziet duidelijk in een behoefte. In de korte periode waarin 'Beeld en Boodschap' in 2020 kon worden aangeboden (van oktober t/m half december) is ongeveer één derde van ons beoogde aantal klassen (100) bereikt (en ruim een kwart van de beoogde 3000 leerlingen).

‘Beeld en Boodschap’ maakt ook na afloop van de tentoonstelling ‘Nazipropaganda voor de jeugd, 1933-1945’ deel uit van ons vaste aanbod aan gastlessen. Bovendien geven de resultaten van het gastlesprogramma duidelijk aan dat het zeer zinvol is om te blijven investeren in gastlessen en online educatieve programma’s. Gastlessen en online programma’s zijn goed voor ons landelijk bereik en verminderen reistijd en -kosten voor scholen.

	Niveau	Inclusief	aantal
Beeld en Boodschap	PO	Museumworkshop	30
Beeld en Boodschap	PO	Gastles	0
Beeld en Boodschap	VO	Museumworkshop	140
Beeld en Boodschap	VO	Gastles	637
Totaal aantal bereikte leerlingen			807
Totaal aantal deelnemende klassen			32
Totaal aantal verzorgde programma's			45

MARKETING COMMUNICATIE NAZIPROPAGANDA VOOR DE JEUGD, 1933-1945

Met de tentoonstelling 'Nazipropaganda voor de jeugd, 1933-1945' was het Onderwijsmuseum uitgebreid aanwezig in de media. Veel van deze aandacht was rondom de opening geconcentreerd met diverse publicaties in kranten en tijdschriften. De opening werd ook opgepikt door de regionale en landelijke radio en televisie. Daarnaast werd ook in de geschreven pers aandacht geschonken aan de nieuwe tentoonstelling. De communicatie rond de tentoonstelling is in nauwe samenwerking met Ria Geraets-Heijen van communicatiebureau 'More Than Mayo' tot stand gekomen.

Opening via livestream

Door de coronamaatregelen was het niet mogelijk om de tentoonstelling op de traditionele manier in het museum te openen. Om toch zoveel mogelijk mensen in staat te stellen de opening bij te wonen, hebben we ervoor gekozen deze via livestream plaats te laten vinden. Geïnteresseerden zijn met een speciale nieuwsbrief uitgenodigd om de opening bij te wonen en alvast een eerste indruk te krijgen van de tentoonstelling. De opening vond plaats via Facebook en Youtube op 9 juli.

Voor het museum was deze opening een novum dat de mogelijkheid voor meer inhoudelijke verdieping bood. Tijdens de opening vertelden projectleider Janneke Pierhagen en hoofd Collectie en Onderzoek Jacques Dane over de achtergrond van de tentoonstelling. De openingshandeling was in handen van museumdirecteur Petra Reijndoudt en stadsdichter JUNO die speciaal voor deze gelegenheid een gedicht had geschreven. In aansluiting op de opening vond een Q&A met bruikleengever Gerard Groeneveld en Jacques Dane plaats. Een overzicht van de activiteiten van de afdeling Communicatie voor de tentoonstelling 'Nazipropaganda 1933 – 1945' is in een [separaat document](#) opgenomen.

Foto's links en rechts: STUDIO &lotte en Studio Indruk

Met het oog op morgen interview met Jacques Dane over de vraag of Duits als schoolvak moest worden gehandhaafd na de oorlog in bevrijd Nederland.

Max Ouderenjournaal (1 mei) interview met Janneke Pierhagen over de achtergrond en opzet van de nieuwe tentoonstelling 'Nazipropaganda voor de jeugd, 1933-1945'.

Via Cultura (5 mei) – uitzending vanuit het Onderwijsmuseum rond het thema 'bevrijding.'

RTV Dordrecht (8 juli) – interview met Jacques Dane over de nieuwe tentoonstelling.

Via Cultura In deze uitzending van Via Cultura vertellen Janneke Pierhagen en Stefan Vogels over de nieuwe tentoonstelling 'Nazipropaganda voor de jeugd, 1933-1945'.

Pedagogiek in Praktijk (PiP), april 2020

Nederlands Dagblad, 12 juli 2020

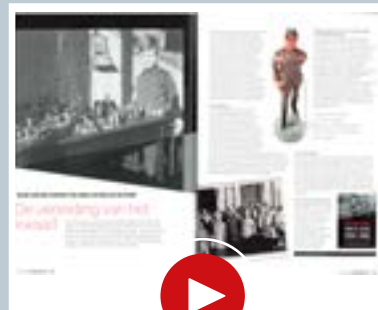
Algemeen Dagblad, 1 februari 2020

Uitgave van de AOB

Lifestyle Dordrecht, herfst 2020

Lifestyle Dordrecht, april 2020

De opening van de tentoonstelling 'Nazipropaganda voor de jeugd, 1933-1945' werd afgesloten met een live Q&A (v.l.n.r.: Hoofd collectie en onderzoek Jacques Dane, bruikleengever Gerard Groeneveld, educator Stefan Vogels en communicatieadviseur Ria Geraets-Heijen).

STAP IN DE WERELD VAN DE BOSATLAS

Het aardrijkskundeonderwijs heeft sinds 1877 vele ontwikkelingen doorgemaakt: van pure topografie, via thematische kaarten naar de volledig gedigitaliseerde Bosatlas. Door mee te ontwikkelen vormt de Bosatlas een stevig fundament onder het moderne aardrijkskunde-onderwijs. De tentoonstelling 'Stap in de wereld van De Bosatlas' toont hoe de ontwikkeling van de Bosatlas en het aardrijkskundeonderwijs hand in hand gaan. Het aardrijkskundeonderwijs kan niet zonder atlas en omgekeerd: een schoolatlas krijgt pas betekenis in de context van een aardrijkskundeles.

Atlas en lesmethode zijn innig met elkaar verbonden. De tentoonstelling laat zien hoe vanaf het eerste begin in leerboeken wordt verwezen naar de atlas. Vanaf de jaren zeventig neemt dit een grote vlucht: vanuit werkboeken wordt steeds vaker naar de atlas verwezen. In *Geografie Magazine* (een uitgave van het Koninklijk Nederlands Aardrijkskundig Genootschap) stond in april een groot artikel over de tentoonstelling.

Speciaal voor deze tentoonstelling is een bijzondere 'Boswandeling' ontwikkeld die langs de mooiste objecten uit de tentoonstelling voert. Daarnaast is er speciaal voor deze tentoonstelling materiaal ontwikkeld voor kinderen in de basisschoolleeftijd. Dat maakt 'Stap in de wereld van De Bosatlas' ook uitermate geschikt voor een familie-uitje.

Deze tentoonstelling is ontwikkeld in samenwerking met GRID Grafisch Museum Groningen en Noordhoff.

Foto links: Suzanne Heikoop, SHe Fotografie

STAP IN DE WERELD VAN DE BOSATLAS

DORDRECHT – Thijs (8) en Mika (10) bezochten eind januari het Onderwijsmuseum. Ze kregen een rondleiding langs de tentoonstelling Stap in de wereld van de Bosatlas. Stefan Vogels van het Onderwijsmuseum vertelde Mika en Thijs veel over de tentoonstelling. Mika: 'De Bosatlas bestaat al 150 jaar.' Thijs: 'Bij Google Maps bekijk je kaarten online. In een atlas bekijk je ze in een boek.' Tekst: Linda te Veldhuis Foto's: SHe Fotografie

Mika en Thijs vinden atlassen en wereldkaarten interessant. In de tentoonstelling Stap in de wereld van de Bosatlas zien Thijs en Mika hele oude atlassen en tekeningen. Ze bekijken ook digitale landkaarten en kaarten waarop een fout is gemaakt. Ze zien zelfs kledingstukken en lampen gemaakt van landkaarten.

Thijs en Mika bekijken de digitale kaarten.

Mika en Thijs zitten bij de hele kleine Bosatlassen.

De Bosatlas heet Bosatlas omdat de oprichter Bos van zijn achternaam heet.' Thijs: 'Op de kaarten in de Bosatlas wordt informatie weggelaten. Er staan op een kaart bijvoorbeeld alleen autosnelwegen. Spoorwegen en kleinere wegen staan er niet op. De kaart is zo duidelijker.'

Digitale kaarten
Mika: 'Ik vind het scherm met de verschillende kaarten van Nederland erg leuk. Je kunt op een knop

Thijs en Mika wijzen hun woonplaatsen aan.

drukken en dan zie je steeds een andere kaart.' Thijs: 'Ik bekijk kaarten met alle ziekenhuizen of alle pretparken. Ik bekijk ook kaarten waarop staat waar de zon het meest schijnt of waar de meeste regen valt.'

Heel klein
Thijs: 'Er zijn ook hele kleine Bosatlassen. Daar staat hetzelfde in als in de normale, maar dan heel klein. Je moet de kaarten met een vergrootglas bekijken. Ze worden

vaak gestolen. De kleine Bosatlassen zijn daarom vastgelijmd. Ik kan de kaarten dus helaas niet bekijken.'

Speurtocht
Mika: 'Ik vind dit een leuke tentoonstelling. Je kunt met de speurtocht opdrachten doen en veel bekijken. Je kunt zien hoe de Bosatlas en de wereld veranderd zijn. Ik vind het leerzaam hier. Ik heb veel nieuwe dingen gezien en gehoord.'

Ook benieuwd naar deze tentoonstelling? Samen met je ouders/verzorgers of met de klas? Kijk op www.onderwijsmuseum.nl voor meer informatie.

onderwijs
museum

Lekker in oude en nieuwe atlassen kijken aan de leestafel in de tentoonstelling 'Stap in de wereld van De Bosatlas'

TENTOONSTELLING OP LOCATIE

RUIM EEN EEUW LEESPLEZIER MET W.G. VAN DE HULST (samenwerking met Oudheidkamer Ridderkerk)

Jacques Dane is niet alleen Hoofd Collectie en Onderzoek van het Onderwijsmuseum, maar tevens de officiële biograaf van schrijver W.G. van de Hulst. Hij was als inhoudelijk deskundige betrokken bij de totstandkoming van de tentoonstelling ‘Ruim een eeuw leesplezier met W.G. van de Hulst’ die vanaf september 2020 te zien was in de Oudheidkamer Ridderkerk. Zowel vanuit de afdeling Collectie als vanuit de afdeling Marketing en Communicatie is meegewerkt aan de totstandkoming van deze tentoonstelling.

VERWACHT

Boom Roos Vis

Het Onderwijsmuseum ziet het als haar taak om aan te sluiten bij actuele discussies. De wissel-tentoonstelling ‘boom roos vis’ – najaar 2021 t/m najaar 2022 – is hier een goed voorbeeld van.

Uit recente onderzoeken blijkt dat het leesniveau van de Nederlandse jeugd steeds verder achteruitgaat. Verschillende betrokken instellingen roepen op tot een leesoffensief. Met de tentoonstelling gaan we het leesplezier bij jong en oud stimuleren en het besef van het belang van lezen vergroten.

Daarnaast laten we de ontwikkeling van het leesonderwijs zien aan de hand van de meeste gebruikte leesmethode in Nederland: ‘Veilig Leren Lezen’. Op die manier willen we herkenning en emotie oproepen. Voor de tentoonstelling is het afgelopen jaar samenwerking gezocht met verschillende partners, zoals Stichting Lezen en uitgeverij Zwijsen. Met Stichting Voorlezen is een randprogramma samengesteld.

The Spirit of Kindergarten (samenwerking met buitenplaats Wijlre)

‘Kindergarten’ is een avantgardistische leer methode, ontwikkeld door de Duitse opvoedkundige Friedrich Wilhelm Fröbel (1782-1852). Hij richtte rond 1840 een Kindergarten op; een tuin die de ideale omgeving was voor het kinderspel.

In Buitenplaats Wijlre (Limburg) is vanaf maart 2021 een tentoonstelling te zien rond de invloed van deze pedagogische stroming op verschillende kunstenaars. Het Nationaal Onderwijsmuseum draagt aan deze tentoonstelling bij met verschillende bruiklenen over het Fröbelonderwijs.

EDUCATIE

Succesvol wanneer mogelijk: dat is wat de afdeling Educatie heeft gekenmerkt in dit tumultueuze jaar. Met een gezonde ambitie stapten we het jaar 2020 in, met nog meer ambitie verlaten we dit jaar.

HET JAAR IN CIJFERS

Aantal leerlingen	In museum	Gastles op locatie	Aantal programma's
Primair Onderwijs	732	352	78
Buitenschoolse opvang	30	15	2
Voortgezet Onderwijs	749	612	147
MBO	18		2
HBO	235		33
NT2	37		7
Volwassenen (privégroepen en instaprondleidingen)			38
Totaal	1801	979	307
	2780 leerlingen, 210 begeleiders		

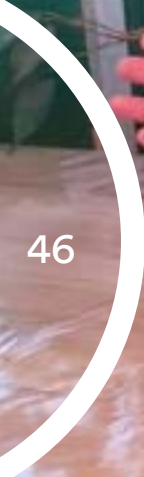
EDUCATIE IN 2020

Dit jaar ontving het museum voor het eerst het predicaat Kidsproof. In totaal lieten 81 museuminspecteurs (kinderen tot en met 12 jaar oud) een beoordeling achter, met een gemiddelde beoordeling van een 8,5. Een rapportcijfer om trots op te zijn!

In de voorjaarsvakantie introduceerden we het Geolab, een tijdelijk proefjeslab met experimenten in de aardrijkskundesfeer. Een succesvol programma dat in de voorjaarsvakantie dagelijks hoge aantallen bezoekers trok. Dit concept is ook in de zomervakantie en herfstvakantie met succes toegepast. De activiteiten waren niet alleen leuk, uitdagend en verrassend, maar ook verrassend coronaproof, zoals duidelijk werd uitgelegd in deze [promo-video](#).

Tijdens de tweede lockdown is Geolab ook in digitale vorm verschenen: [Geolab Digitaal](#). Ook in deze digitale versie kunnen kinderen proefsgewijs meer te weten komen over de aarde en het heelal. In een serie korte vlogs vertellen museumdocenten over fossielen, windmolenparken en aardbevingsmeters én hoe kinderen daar zelf mee aan de slag kunnen gaan.

In een bijzondere [collegereeks van MuseumJeugdUniversiteit](#) vertellen overlevenden -en kinderen van Holocaustoverlevenden- over de zware last die onzichtbaar op hun schouders rustte. In deze MuseumJeugdUniversiteit collegereeks van het Nationaal Onderwijsmuseum luisteren we naar persoonlijke verhalen over de invloed van oorlog op het leven van kinderen. Hoe is het om een oorlog mee te maken als kind? Hoe is het om kind te zijn van iemand die de oorlog heeft meegemaakt? Om op de vlucht te slaan en alles achter je te laten? Verhalen van vroeger én verhalen van nu kwamen samen in een indrukwekkende collegereeks.

COLLECTIE EN ONDERZOEK

COLLECTIE EN ONDERZOEK

Binnen het Onderwijsmuseum verricht de afdeling Collectie & Onderzoek werkzaamheden voor de afdelingen educatie, communicatie en collectie. Daarnaast verzorgt de afdeling de aansluiting op de actualiteit van het onderwijs, door het schrijven van artikelen voor de social media-kanalen van het museum en (online-)kranten en tijdschriften. Door de wereldwijde coronapandemie was 2020 het jaar waarin het museum meerdere maanden gesloten was. Dit betekende een uitdaging wat betreft het realiseren van de doelstellingen. Wat kon er allemaal wèl in 2020?

Collectiebeleid en –ontsluiting: Een bijzondere tijd vraagt om historische duiding ...

Het Nationaal Onderwijsmuseum draagt de verantwoordelijkheid voor één van de grootste en mooiste onderwijshistorische collecties ter wereld. Er liggen duizenden verhalen in besloten. Objecten en verhalen die in deze bijzondere coronaperiode een belangrijke bijdrage kunnen leveren aan actuele onderwerpen. Verhalen uit een andere tijd die troost, verbinding en duiding kunnen bieden. Zo waren leerlingen in de negentiende eeuw ook aangewezen op thuisonderwijs als zij niet ingeënt waren tegen het toen heersende pokkenvirus.

*‘In het verleden ligt het heden,
in het heden ligt de toekomst’*

Maria Montessori, 1947, Onderwijs en het menselijk potentieel

Meester Hans van Heist, leerkracht van groep 5, basisschool Olof Palme in Drunen

... en om actueel en proactief verzamelen

De 'high-five machine', een schenking uit het afgelopen jaar, geeft goed de gevolgen van corona in de klas weer. Met deze machine konden leerlingen uit de klas van meester Hans in de begintijd van de coronacrisis op veilige afstand de dag met een lach beginnen. Dit bijzondere instrument is ook het startpunt geweest om actief op zoek te gaan naar coronaverhalen in het onderwijs, zodat onze collectie de huidige discussies over de gevolgen in het onderwijs zichtbaar kan maken.

HET ONDERWIJSMUSEUM IS EEN KENNISINSTITUUT

Het Onderwijsmuseum is als kennisinstituut een plek waar dagelijks vragen binnenkomen. Vragen van scholieren, studenten en hun docenten. Vragen van wetenschappers, journalisten en hun lezers. Vragen van verzamelaars, collega's uit de museumwereld en hun bezoekers.

Daarnaast stellen wij onszelf ook voortdurend vragen. Vragen over de inhoud van tentoonstellingen, vragen omdat we de actualiteit volgen of vragen bij mooie persoonlijke verhalen. In bijna alle gevallen hebben deze vragen betrekking op het verleden. Maar altijd worden deze vragen gesteld omdat we het heden willen duiden om vervolgens een blik te werpen op de toekomst. De 325.000 objecten in de collectie van het Onderwijsmuseum geven een antwoord op deze vragen.

Diploma zonder examen

In ons museum worden prachtige, unieke en persoonlijke verhalen bewaard. Zoals het verhaal van mevrouw Wesseling. In 2019 vertelde zij aan Jacques Dane haar verhaal van haar 'diploma zonder examen' uit 1945:

"Ik ging in 1942, 12 jaar oud, naar de Mulo, Clara Feyschool op het Linnaeushof in Amsterdam, een door nonnen geleide meisjesschool. In die jaren gingen de meeste meisjes nog naar de huishoudschool of de naaischool. Na 4 maanden werd ik in de tweede klas geplaatst en aan het einde van het schooljaar ging ik naar de derde klas. In de vierde klas werd de school in november (1944) gesloten omdat die door gebrek aan brandstof niet meer verwarmd kon worden. Aan alles was gebrek. De school begon weer ergens in het voorjaar van 1945. Ik was inmiddels, net zoals zoveel kinderen, naar het platteland gestuurd om niet te verhongeren en kwam pas omstreeks 10 juni weer terug op school. De eindexamens gingen niet door en we kregen in juli allemaal ons diploma. Veel voldoening gaf dat niet."

Klassenfoto uit 1948

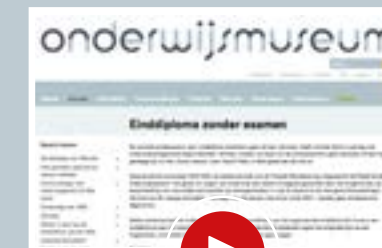
En werden in het roerige schooljaar 1944-1945 geen eindexamens afgenomen; voor mevrouw Wesseling-Jager een stimulans om als één van de weinige meisjes in 1947 de avond-hbs te gaan volgen

EINDEXAMENS 1945 – 2020

Door de Covid-19 pandemie gingen de eindexamens 2020 niet door. Scholen moesten op basis van schoolexamens (tentamens) gaan beslissen of leerlingen geslaagd zijn of niet. Dit was nog nooit voorgekomen in de Nederlandse onderwijsgeschiedenis. Groot nieuws volgens de media. Maar was dit wel zo? Aan de hand van bronnen in de collectie van het Onderwijsmuseum kon gereconstrueerd worden dat het einddiploma zonder examen niet uniek was.

Door de hongervinter, de tewerkstelling van mannelijke leerkrachten als dwangarbeiders in nazi-Duitsland en de vele gevechtshandelingen stagneerde het Nederlandse onderwijssysteem tijdens het laatste oorlogsjaar. Welke oplossing bedacht het onderwijsministerie voor het probleem van het einddiploma zonder examen?

Er kwam een regeling voor alle scholen voor voortgezet onderwijs. Hierin werd bepaald dat in 1945 geen eindexamens zouden worden afgenomen. Leerlingen die op 1 september 1944 – het begin van het nieuwe schooljaar – in de hoogste klas zaten, kregen het getuigschrift (het einddiploma) uitgereikt, “zonder het afleggen van het eindexamen”. Dit getuigschrift moest worden ondertekend door de directeur “en de met het toezicht op deze school belaste inspecteur”.

Dit artikel vormde ook de basis voor een artikel in NRC Handelsblad over dit onderwerp.

INVENTARISEREN EN ONTSLUITEN IN HET DEPOT

Om de vragen die aan ons gesteld worden te kunnen beantwoorden, moet de collectie in de verschillende depots geraadpleegd worden. Het lijkt misschien heel logisch, maar dat vereist dat we weten welke objecten we in huis hebben – en waar ze staan. En dat betekent heel praktisch en hard werken; inpakken, uitpakken en verplaatsen van objecten, ladder opklimmen om bij de bovenste plank van de kast te kunnen, objecten beschrijven, inventarisnummers controleren, lezen, onderzoek doen, etc.

Het ontsluiten en digitaliseren van de collectie vertrouwt het museum toe aan een groep van circa 30 vrijwilligers. In het hele traject, van aanbod van objecten tot registratie in het collectie registratiesysteem, is de kwaliteit van hun werkzaamheden van hoog niveau. De coronamaatregelen hadden ook voor deze groep collectievrijwilligers grote gevolgen. Doordat er niet voldoende ruimte was om anderhalve meter afstand te houden, lag veel collectiewerk (invoer, registratie en digitalisatie) vanaf maart stil. Hierdoor zijn er in het afgelopen jaar slechts 1864 van de beoogde 7500 objecten geregistreerd.

Daarnaast zijn de voorbereidingen getroffen om de ca. 20.000 afbeeldingen van de kerncollectie Oud Goud van uitgeverij Noordhoff (originele ontwerpschetsen, tekeningen, aquarellen en olieverfschilderijen die gebruikt zijn voor illustraties in lesboeken en schoolplaten) toegankelijk te maken in TMS.

Deelcollecties ‘rekenen’ en ‘Bijbelse geschiedenis’

Toch kijkt de afdeling Collectiebeheer met tevredenheid terug op wat is bereikt in 2020. Het jaar waarin we de volledige deelcollecties ‘Rekenen’ en ‘Bijbelse geschiedenis’ hebben geïnventariseerd en een standplaats hebben gegeven.

De schenking die wij van het Bijbels Museum Amsterdam hebben ontvangen, is daar in opgenomen. Door het beëindigen van de tentoonstelling ‘Mooi’ kwamen ook zo’n 400 objecten retour naar het depot. Al deze objecten zijn weer keurig opgeborgen.

Deelcollectie 19e eeuwse boeken

Het meest trots zijn we op het verhuizen van de collectie 19e eeuwse boeken (12 kuub). Deze uiterst kwetsbare boeken stonden opgeslagen in ons depot in Zwijndrecht, maar zijn afgelopen jaar verhuisd naar het Stadsdepot in Dordrecht. In dit depot zijn de condities wat betreft klimaat en beveiliging veel beter. En bovenal, de boekjes staan daar nu keurig op inventarisnummer in de kast. Een fluitje van een cent om in deze boeken nu een antwoord op een vraag te vinden.

EEN GREEP UIT DE PUBLICATIES VAN JACQUES DANE,

hoofd Collectie en Onderzoek bij het Nationaal Onderwijsmuseum:

- In het themanummer van onderwijsblad 'Van Twaalf tot Achttien' schreef hij twee artikelen ([over schoolfoto's](#) en het [antimasturbatie-schoolbankje](#)).
- Daarnaast heeft hij namens het Onderwijsmuseum zijn medewerking verleend aan de totstandkoming van de Canon Speciaal Onderwijs, die in het najaar van 2021 zal worden gepubliceerd.
- Tijdens de eerste lockdown verscheen op 19 maart in [NRC Handelsblad een artikel](#) van Jacques Dane waarin hij een link legt tussen onderwijs tijdens de Spaanse griep (1918-1919) en Covid19.
- In oktober verscheen eveneens in [NRC Handelsblad een artikel](#) van de hand van Jacques Dane naar aanleiding van een actuele onderwijsdiscussie: de manier waarop het Nederlandse onderwijs in de 19de en de 20ste eeuw oplossingen zocht voor het probleem van laaggeletterdheid.
- Het najaar van 2020 stond ook in het teken van de 400e sterfdag van onderwijshervormer Comenius. Jacques Dane verzorgde op 24 september een lezing in Naarden over Comenius onder de titel '[Montessori ontmoet de pedagogiek.](#)'
- In de bundel Gendered empire. *Intersectional perspective on dutch post colonial narratives* (Jaarboek voor vrouwengeschiedenis, nr. 39) verscheen een beeldessay van Evelien Walhout en Jacques Dane onder de titel 'Picturing the East. A visual analysis of Dutch late 19th- and early 20th-century educational tools from the collection of the Dutch National Museum of Education' over de manier waarop de voormalige kolonie Nederlands-Indië in het onderwijs werd uitgebeeld op schoolplaten en andere leermiddelen.
- Voor de tijdschriften *Pedagogiek in Praktijk* (PiP) en *Didactief* verzorgt de afdeling collectie en onderzoek maandelijks een column waarin aan de hand van een object uit de collectie een brug wordt geslagen tussen heden en verleden. Zo verscheen in de papieren en op de online-versie van Didactief stukken over:
 - [roken op school,](#)
 - [drankvoorlichting en onderwijs,](#)
 - [kolonie Nederlands-Indië in het onderwijs.](#)

LESSEN

In 2020 verschenen twee nummers van het museumtijdschrift LESSEN. Het themanummer van augustus stond volledig in het teken van de tentoonstelling 'Nazipropaganda voor de jeugd, 1933-1945'. In het tweede nummer staat de actualiteit van de museumcollectie centraal; zie de [bladerbare versie](#) van het decembernummer.

Het decembernummer betekende ook tevens het einde van LESSEN in de bekende vorm. Vanaf 2021 zal LESSEN in gewijzigde opmaak nog slechts één maal per jaar verschijnen: als catalogus bij de tentoonstelling die dat jaar opent. Met deze vernieuwde opzet hebben we al voorzichtig kennisgemaakt met de editie die voor het grootste deel in het teken van onze tentoonstelling 'Nazipropaganda voor de jeugd, 1933 – 1945' stond. Het bleek één van de best verkopende edities te zijn; reden te meer om op deze ingeslagen route verder te gaan.

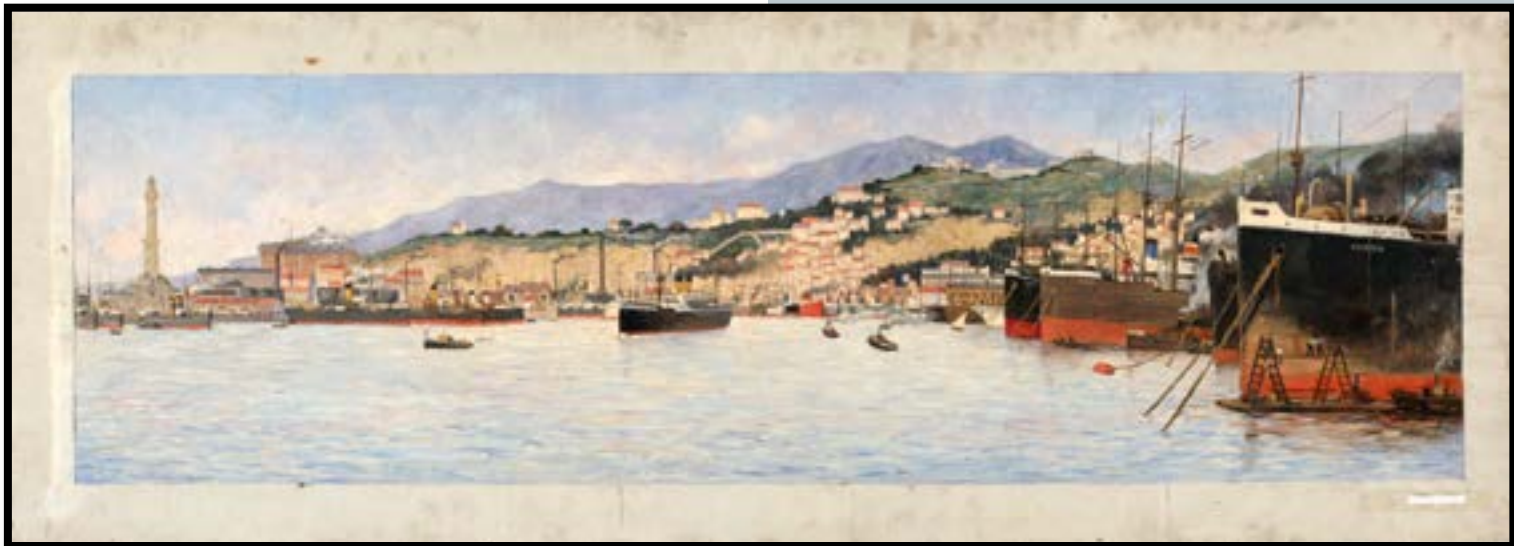
Lezingen en colleges

Voor de lockdown bezochten pabo-studenten van de Hogeschool Amsterdam het museum om op locatie een college onderwijsgeschiedenis te volgen. Vanuit het Onderwijsmuseum werden daarna twee online-seminars (webinars) verzorgd. Het eerste webinar ging over Nazipropaganda voor de jeugd. Het tweede webinar had als thema “strijdgewoel”: de manier waarop in internationaal perspectief Europa op schoolplaten werd uitgebeeld.

Daarnaast verzorgden Reinder Storm en Marieke van Delft in het kader van de tentoonstelling ‘Stap in de wereld van De Bosatlas’ een goed bezochte lezing over hun boek ‘Nederland in 100 oude kaarten’. Helaas was het door de beperkende coronamaatregelen na maart niet meer mogelijk om invulling te geven aan de maandelijkse woensdagavondlezingen.

Collectie Nederland

De ambitie van het Nationaal Onderwijsmuseum is erop gericht om onze collectie zichtbaar te maken voor meerdere doelgroepen. Opname van onze collectie op de site van de Collectie Nederland is één van de manieren om dat te doen. Voor 2021 hebben we als ambitie om meer objecten digitaal via deze site aan te bieden, maar in 2020 zijn we daar door de ontwikkelingen rond corona niet aan toegekomen.

MARKETING EN COMMUNICATIE

MARKETING EN COMMUNICATIE

COMMUNICATIE IN TIJDEN VAN CORONA; HOE DOE JE DAT?

Toen de museumdeuren sloten, ging het werk achter de schermen natuurlijk gewoon door. Niet alleen voor tentoonstellingsmakers, programmaontwikkelaars en onderzoekers, maar ook (of misschien zelfs juist) voor de afdeling Marketing en Communicatie. Want ook zonder de mogelijkheid van ‘fysiek’ museumbezoek moest het museum in beeld blijven bij bekende én bij nieuwe bezoekersgroepen. Een breed bereik tegen zo laag mogelijke kosten werd onder de omstandigheden extra belangrijk: vanaf het begin van de eerste lockdown heeft het Onderwijsmuseum daarom fors ingezet op online zichtbaarheid, video’s en vlogs.

Cultuurvlog

Hoe biedt je bezoekers van je museum de kans het museum te bezoeken terwijl de deuren dicht zijn? Kort na de eerste sluiting, eind maart, is contact gelegd met ‘My Daily Shot of Culture’. In een video, bespreken twee vlogsters vijf zorgvuldig geselecteerde items uit de collectie. De video is op de site van het ‘Thuismuseum’ geplaatst. Die site bood (en biedt) mensen de gelegenheid om, ook in coronatijd, hun favoriete museum te bezoeken onder de slogan ‘Kijken, kijken, niet lopen’.

In een vlog van de Dordtse vlogster Britt kwam educator Stefan Vogels aan het woord over de tentoonstelling ‘Nazipropaganda voor de jeugd, 1933-1945’ en ook de Dordtse vlogster Mignon Nusteling maakte een vlog naar aanleiding van deze tentoonstelling.

Site en social media

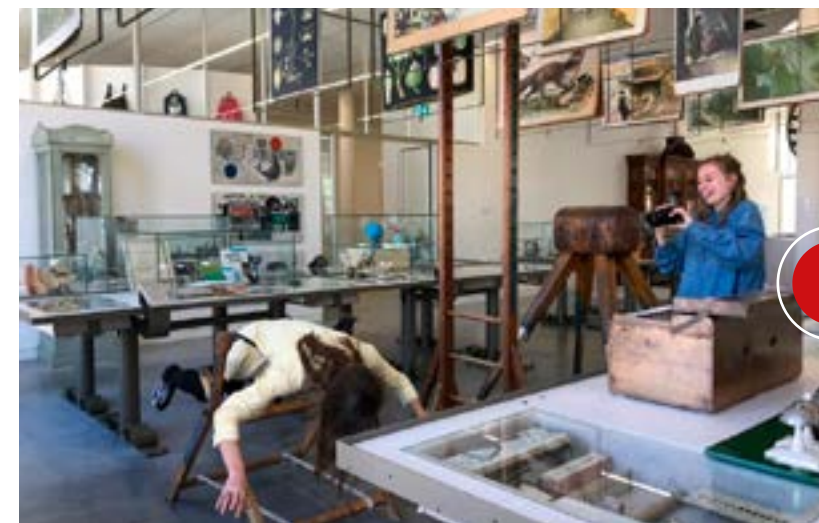
Vanaf het moment dat het museum de deuren in maart moest sluiten, is de online aanwezigheid geïntensiveerd. Via onze social mediakanalen werd een historische duiding gegeven aan actuele onderwerpen rond onderwijs en corona. Zo verscheen een serie over de geschiedenis van het

thuisonderwijs (niet zo nieuw als wij in 2020 dachten!) en werden de eindexamens van 2020 vergeleken met die van 1945: wat zijn de verschillen en de overeenkomsten? Deze onderwerpen werden afgewisseld met korte series over onderwerpen die op dat moment actueel waren, zoals bijvoorbeeld Pasen, Koningsdag en 4&5 mei. De meeste uitingen zijn gecombineerd op de website, Facebook, Twitter, LinkedIn en Instagram verschenen.

Op basis van de opgedane ervaringen tijdens de eerste lockdown is tijdens de tweede en derde lockdown aan verschillende relevante onderwerpen aandacht geschonken, zoals ‘Geolab Digitaal’, ‘Winter’, ‘Kerst’ en de video’s die educator Stefan Vogels maakte n.a.v. opvallende objecten in de tentoonstelling ‘Nazipropaganda voor de jeugd, 1933-1945.’

- In 2020 kreeg onze website ruim 103.720 online bezoeken. Dit is een stijging van ruim 14% ten opzichte van 2019.
- Online advertenties waren verantwoordelijk voor circa 50% van de website bezoeken en waren hiermee de grootste bron van bezoeken.
- De best bezochte online maand in 2020 was augustus, waarin de website meer dan 12.570 keer bezocht werd. Dit is voornamelijk te danken aan de tentoonstelling ‘Nazipropaganda voor de jeugd, 1933 – 1945’.

Radio en televisie

De sluiting van het museum trok ook de aandacht van de media. Op 10 april werd museumdirecteur Petra Reijnders hierover geïnterviewd door RTV Dordrecht. Op 24 april mocht zij nogmaals over dit onderwerp spreken in een uitzending van het radioprogramma ‘Atos Verbindt’.

In mei figureerde het museum in een aflevering van het NPO-programma Verborgene Verleden: een van de voorouders van cabaretier Erik van Muiswinkel was een onderwijzer, van wie sporen aanwezig waren in de collectie van het Onderwijsmuseum. In het programma bezoekt Van Muiswinkel het museum, waar hij verneemt hoe een van zijn voorouders een leidende rol speelde in de onderwijsgeschiedenis van de eerste helft van de 20ste eeuw op het terrein van onderwijsvernieuwing en artikel 23 (vrijheid van onderwijs).

Online adverteren

Voor een groter bereik is dit jaar voor het eerst gebruik gemaakt van een online displaycampagne via INTK in de periode 1 – 31 augustus. Met deze campagne werd de tentoonstelling ‘Nazipropaganda voor de jeugd, 1933-1945’ onder de aandacht gebracht bij nauw omschreven doelgroepen. De geanimeerde banner resulteerde in 4540 bezoeken aan de landingspagina van de tentoonstelling ‘Nazipropaganda voor de jeugd, 1933 – 1945’. Maar liefst 88% van die bezoeken was direct afkomstig van de ingekochte displaycampagne. Hoewel de leeftijdsgroep 65+ ook hier oververtegenwoordigd was, bleek deze campagne opvallend goed te scoren onder de leeftijdsgroep 18 – 44 jaar. Extra reden om ook in de toekomst vaker met dit soort advertentiemogelijkheden te gaan werken.

In het themanummer van onderwijsblad ‘Van Twaalf tot Achttien’ staat in dit nummer een mooi interview met museumdirecteur Petra Reijnders onder de titel ‘Ons collectief onderwijsgeheugen staat in Dordrecht’.

Ons collectief onderwijsgeheugen staat in Dordrecht

De collectie is rijk en de moderne manier van tentoonstellen is toonaangevend in Europa. Het Nationaal Onderwijsmuseum in Dordrecht is veel meer dan een plek waar je grifflend plaatsneemt in oude schoolbankjes. Het archief van materialen en documenten weerspiegelt onze bijzondere onderwijshistorie, en meer dan dat. Er kan nog menige expositie gevuld, een absolute uitdaging voor de komende jaren.

DOOR KESSEK KALK

Petra Reijnders

“Laten we even denken aan de vooraf van een verzameling van brieven van ouders aan de school. Je moet erachter komen hoe het begon, van de 20e eeuw, maar ook van de 19e eeuw. Het is al die dingen die een beeld geven van de tijd waarin we leefden. Het is niet alleen de school, maar ook de maatschappij, de cultuur, de politiek. Het is een beeld van de tijd waarin we leefden. Het is niet alleen de school, maar ook de maatschappij, de cultuur, de politiek. Het is een beeld van de tijd waarin we leefden.”

Petra Reijnders werkt al meer dan 12 jaar bij het Onderwijsmuseum, sinds een jaar als algemeen directeur en opvolger van Tjib van Boven. Reijnders is opgeleid als bioloog, maar heeft ook een achtergrond in marketing en communicatie. Ze begon haar loopbaan bij het Nederlandse Archiefcentrum in Rotterdam en werkte daarna bij verschillende universiteiten en commerciële organisaties. Maar het museum bleef roepen, dus toen het Nationaal Onderwijsmuseum, toen nog gevestigd in Rotterdam, een collectie presentatie, educatie en evenementen zocht, besloot ze haar loopbaan daar voort te zetten. Dat ze nu lang bij dit museum zou werken en er uiteindelijk directeur zou worden, had ze niet voorzien.

Een hele historie
Voor de tentoonstelling van het Onderwijsmuseum moesten we terugkijken naar 1877, wanneer het Nederlandsche Schoolmuseum een van de bestanden van het Paleis voor Volkslijst aan het Frederikplein in Amsterdam betrok. Het museum is een initiatief van kennisinstellingen, en de

archief wordt in de lucht gehouden door weldoeners. De eerste functie van het museum is - in weerwil van de naam - het tentoonstellen van wat op dat moment actueel is in het onderwijs: een schoolopdracht, een schoolboek, een schoolboek en een schoolboek. Het is een functie die het museum nog lang zal houden.

Al in 1887 besloot het Rijk een van bestaande scholen, waarna ook presentatie en gemeen een deel in het najaar wilden doen. In de jaren die volgden, werden successen en rampen op elkaar af. De bekendheid en het belang van het museum is bij perioden groot, de collectie groeit soms explosief, maar de financiële basis blijft zwak en het museum is in 1949 vrijwel de gehele collectie. Na de oorlog volgt een naamswijziging (Nederlands Centrum voor Onderwijs en Opvoeding N.C.O.) en wordt aan de Stichting Onderwijscentrum Utrecht, en ten slotte Universiteit. Rond die tijd rukten ook de literatuurcollectie en de collectie van objecten en schoolmateriaal geschiedenis. De laatste bijeenkomst van het Ministerie van Onderwijs en Wetenschappen, dat deze uiteindelijk weer overleefde in de Nationale Historische Onderwijscollectie, een nieuw museum dat in Zoetermeer moet komen en de directe voorloper is van het Nationaal Onderwijsmuseum. Het is inmiddels begonnen met de bouw van het nieuwe gebouw. De collectie groeit weer aan, maar de middelen uit het Haagse stadsbestuur. Verhuizing naar Den Haag wordt overwogen (dat staat immers over het bordes van het), het ministerie Deuren doet het de moeite uit de financiering van het museum moet optuigen op een naar onderwijs en vooruitaan. Dit wordt gevonden in 1987 in Rotterdam, o.a. dankzij een wettelijk gemeentebestuur.

Video's

Voor de promotie van de tentoonstelling rond Nazipropaganda is dit jaar gebruik gemaakt van professioneel gemaakte video's. In twee video's vertellen [projectleider Janneke Pierhagen](#) en [educator Stefan Vogels](#) respectievelijk over de achtergrond van de tentoonstelling en over het educatieve programma zijn vervolgens gedeeld op site en socials. Daarnaast heeft educator Stefan Vogels ten tijde van de derde lockdown een aantal korte video's over bijzondere objecten in de tentoonstelling opgenomen.

TICKETSYSTEEM

Het Nationaal Onderwijsmuseum beschikt sinds enkele jaren over een online ticketsysteem waar beperkt gebruik van werd gemaakt. Dat veranderde onder invloed van de coronaregelgeving toen wij verplicht werden met een online ticketsysteem te werken. Alleen op die manier kon het maximum aantal personen per tijdslot worden gecontroleerd. Online ticketreservering werd de norm. Bezoekers dienden voorafgaand aan hun museumbezoek een ticket te reserveren voor één van de drie tijdsloten per dag. Op de site kon de bezoeker zien of een bepaald tijdslot nog beschikbaar was. Het systeem werkt goed en door er helder over te communiceren via onze website (en de lokale media), bleek het publiek snel aan dit nieuwe normaal te wennen. Als het een keer niet lukte, dan hielpen onze baliemedewerkers de bezoeker graag verder.

PUBLIEKSONDERZOEK

Sinds 2015 maakt het Nationaal Onderwijsmuseum gebruik van een doorlopend, online bezoekersonderzoek van onderzoeksbureau Hendrik Beerda. De gehanteerde methode (een bescheiden percentage van de bezoekers ontving bij het verlaten van het museum een brief waarin zij werden uitgenodigd een online enquête in te vullen) resulteerde in een lage respons. Door dit onderzoek aan de online ticketverkoop te koppelen, ontvangt iedere bezoeker nu na afloop van het museumbezoek geheel

vrijblijvend een vragenlijst per mail. Helaas was de periode tussen het activeren van deze mogelijkheid en het begin van de tweede en vervolgens derde lockdown te kort om al van significante resultaten te kunnen spreken.

OPEN MONUMENTENDAG

Eén van de weinige publieksactiviteiten die wél doorgang kon vinden waren de Open Monumentendagen op 12 en 13 september. Dordrecht is een echte monumentenstad en met het thema 'Leermonument', stond het Nationaal Onderwijsmuseum extra in het zonnetje. Bezoekers werden die dag ontvangen door personeel in speciaal voor die dag ontworpen t-shirts.

BEDRIJFSVOERING

BEDRIJFSVOERING

De gedwongen sluitingen en de (ingrijpende) maatregelen hadden grote gevolgen, voor zowel ons vaste als vrijwillige personeel – en daarmee uiteraard ook voor de bedrijfsvoering.

MUSEUMORGANISATIE

Het Onderwijsmuseum heeft een eigen rechtspositieregeling. In 2020 waren 11 medewerkers in vaste dienst werkzaam voor het museum. De organisatieomvang bedroeg ultimo 2020 8,1 fte (op basis van 40 uur per week). Tot ons grote verdriet overleed in april één van onze collega's, een gebeurtenis die veel impact had. Gelukkig slaagden we erin om binnen enkele dagen vervanging te organiseren. Tenslotte ging één langdurig zieke collega in 2020 uit dienst.

Zoals gemeld was het museum in staat om, ook tijdens de coronapandemie, alle medewerkers in dienst te houden. Medewerkers die hun reguliere werkzaamheden niet uit konden voeren in verband met de coronamaatregelen, gingen aan de slag in het depot en bij de afdeling collectie.

CORONAWERKGROEP

Kort na de eerste lockdown in maart 2020, werd uit een aantal medewerkers van het museum een coronawerkgroep samengesteld. Deze werkgroep coördineert de momenten waarop het vaste personeel aanwezig kan zijn in het museum. De werkgroep is ook verantwoordelijk voor de benodigde aanpassingen aan gebouw, routing, ticketing en de communicatie richting onze bezoekers hierover. De belangrijkste gevolgen van de beperkende maatregelen:

- Conform de richtlijnen werken alle vaste medewerkers vanaf maart zoveel mogelijk thuis. Per persoon

wordt bekeken of en zo ja welke extra ondersteuning of apparatuur gewenst is.

- Het 'in de cloud' brengen van onze documenten en processen heeft een grote vlucht genomen: ongeveer driekwart van de benodigde en gebruikte documenten staat nu in de cloud en is overal vandaan makkelijk te bereiken. Dat had uiteraard ook gevolgen voor de beveiliging. Alle server-autorisaties zijn opnieuw toegekend en (met tweetrapsauthenticatie) ingesteld.
- Vergaderingen en bijeenkomsten worden binnen de beveiligde omgeving van het museum georganiseerd in TEAMS.

VRIJWILLIGERS EN STAGIAIRES

Het museum wordt ondersteund door een grote ploeg vrijwilligers; ultimo 2020 hadden 80 vrijwilligers een werkplek in het Onderwijsmuseum. Voor elke vrijwilliger heeft het museum een andere betekenis, de één zoekt vooral sociale contacten en gezelligheid, de ander wil graag iets leren of zich nuttig maken na de pensionering. Een aantal vrijwilligers wil graag weer werkervaring opdoen na een periode thuis ten gevolge van een burn-out of ziekte. Het Onderwijsmuseum biedt hen de kans om in hun eigen tempo de eerste stappen terug naar de arbeidsmarkt te zetten. Daardoor voelen (en zijn) ook kwetsbare vrijwilligers bij ons welkom. De vrijwilligerscoördinator staat in voortdurend, nauw contact met de vrijwilligers en is altijd bereid te luisteren en mee te denken. Ook als een vrijwilliger aangeeft dat het nog niet goed gaat en hij of zij een stapje terug wil doen, zijn we flexibel.

Trots

Wij zijn supertrots op al onze vrijwilligers. Neem bijvoorbeeld die jongen met autisme die twee jaar geleden bij ons als baliemedewerker begon. Doodverlegen en ervan overtuigd dat hij dat nooit zou kunnen. Maar door hem vertrouwen te geven en hem tijd te gunnen om te leren, is hij uitgegroeid tot een geweldige collega. Vriendelijk, goed geïnformeerd, humoristisch en behulpzaam. Inmiddels solliciteert hij naar een vaste baan. We vinden het erg jammer om dan afscheid van hem te moeten nemen, maar we zijn er trots op dat hij bij ons in het museum de mogelijkheid heeft gehad te worden wie hij nu is.

De coronamaatregelen en museumsluitingen waren voor veel vrijwilligers bijzonder ingrijpend. Voor veel vrijwilligers vormt hun werk een vast punt in de week en een moment van contact met collega's. Het contact met (en tussen) een grote en trouwe groep vrijwilligers dreigde volledig weg te vallen. Met de maandelijkse vrijwilligersnieuwsbrief, mailtjes, telefoontjes en een kaartenactie, wist Judith van Tongeren, onze vrijwilligerscoördinator, het contact met deze groep warm te houden.

Daarnaast biedt het Nationaal Onderwijsmuseum uiteraard ook ruim baan aan stagiaires, afstudeerders en promovendi. Het museum heeft een vast samenwerkingsverband met het ROC DaVinci College en begeleidde in 2020 twee stagiaires en één hele klas (zestien leerlingen). Eén stagiaire, afkomstig van de Reinwardtacademie, verrichtte ondersteunende werkzaamheden bij de tentoonstelling Nazipropaganda voor de jeugd. Vanuit de afdeling Collectie werden vier studenten begeleid bij scripties en promoties.

SAMENWERKING

Als relatief kleine organisatie hebben wij samenwerken hoog in het vaandel staan. Of het nu met Dordtse organisaties is als het Servicebureau Onderwijs&Cultuur (SOC), de Stichting Voorlezen, MeetUp078 of Via Cultura; waar mogelijk hebben we ook in 2020 gezamenlijk bijeenkomsten, educatieve programma's of uitzendingen georganiseerd. Met onze landelijke partners en sponsors ging dat, vanwege de schaal van de bijeenkomsten, in 2020 helaas niet. Maar hopelijk biedt 2021 daarvoor weer volop kansen.

Het Nationaal Onderwijsmuseum is altijd op zoek naar nieuwe samenwerkingspartners, voor de duur van een project, een tentoonstelling of langer als 'Partner van het museum', met bijbehorende privileges. In 2020 bevestigden we onze samenwerking met Instondo en Presikhaaf Schoolmeubelen en sloten we een nieuwe samenwerkingsovereenkomst met Uitgeverij Zwijsen. Naast een aanzienlijke financiële bijdrage voor de in voorbereiding zijnde tentoonstelling over leesplezier en de leesmethode Veilig Leren Lezen (van Zwijsen) trekken we ook samen op in de marketing en communicatie om zoveel mogelijk mensen te verleiden tot een bezoek aan de tentoonstelling.

Projectleider Janneke Pierhagen en stagiaire Judith van de Rest.

MUSEUMREGISTER

Het Nationaal Onderwijsmuseum is, net als ruim 400 andere musea, sinds 2017 een geregistreerd museum. Dat betekent dat we voldoen aan de Museumnorm, een set van zeventien criteria, waaruit blijkt dat wij museaal goed handelen en waar bedrijfsvoering, collectie en publiek belangrijke pijlers van uitmaken. Daarnaast worden geregistreerde musea geacht de Museumdefinitie en de Ethische Code voor musea te onderschrijven. Bovendien dienen wij de 'Governance Code Cultuur', de 'Fair Practice Code' en de 'Code Diversiteit en Inclusiviteit' te hanteren.

INTERNATIONALE SAMENWERKING

Begin 2020 is samen met Europese partners (Duitse, Franse, Deense en Italiaanse instellingen met een onderwijscollectie) verder gewerkt aan het opzetten van een internationaal vergelijkende website op gebied van de aardrijkskundige collecties. Naast atlanten, schoolplaten en geografische kaarten komen ook andere leermiddelen zoals globes, schaalmodellen etc. in beeld waarmee leerlingen bekend werden gemaakt met aardrijkskunde. Dit proces wordt in 2021 vervolgd.

Met diverse Duitse (universitaire) erfgoedinstellingen en onderwijsmusea heeft het Nationaal Onderwijsmuseum al decennia lang goede banden. Jaarlijks is er meerdere malen contact met de afdeling Schulwandbildstelle van de Universiteit Würzburg, het Schulmuseum Bremen en het Deutsches Institut für Pädagogische Forschung (DIPF) in Berlijn. Er wordt informatie uitgewisseld over leermiddelen die in beide landen gebruikt werden en er worden expertmeetings en congressen georganiseerd.

Voor de tentoonstelling 'Nazipropaganda voor jeugd, 1933-1945' bestond in 2020 intensief contact met collega's uit Würzburg en Bremen. Niet alleen voor de bruiklenen die in de tentoonstelling te zien waren, maar ook op het terrein van kennisuitwisseling. Men wees ons op bronnenmateriaal en pedagogische literatuur uit de nazitijd.

Door deze contacten kreeg de historische context van leermiddelen en andere objecten – zoals nazi-speelgoed en de uniforminsignes voor de Bund Deutscher Mädel en de Hitlerjugend – een extra inhoudelijke dimensie.

RAAD VAN TOEZICHT ONDERWIJSMUSEUM

De Raad van Toezicht van het Onderwijsmuseum kwam in 2020 vijf keer bijeen, meestal online. Bij haar afwegingen hanteert en onderschrijft de Raad van Toezicht de Governance Code Cultuur. Deze code biedt een normatief kader voor goed bestuur en toezicht in culturele organisaties.

In 2020 bestond de Raad van Toezicht in ongewijzigde samenstelling uit:

- Toine Maes, algemeen directeur/ bestuurder Kennisnet (voorzitter)
- Bert Boer, algemeen directeur/ bestuurder Maritiem Museum.
- Annet Kil, voorzitter College van Bestuur Gooise Scholen Federatie.
- Fauzia Mahomed Radja, directeur FM Consultancy.
- Léon Peeters, arbeidsrecht- en pensioenadvocaat Ten Holter/Noordam advocaten.
- Peter Vrancken, voorzitter van het College van Bestuur ROC Da Vinci College.

Het meest prangende onderwerp op de agenda van de Raad van Toezicht in 2020 was uiteraard de financiële situatie van het museum in relatie tot de uitgebroken coronapandemie. Daarnaast stond het beleidsplan 2021-2025 meermalen op de agenda. In maart en september werden respectievelijk de jaarrekening 2019 en het jaarplan 2021 besproken. Daarnaast stonden tijdens elke vergaderingen personeelszaken, de relatie met belangrijke stakeholders, lopende financiën en de activiteiten van het museum op de agenda. De auditcommissie besprak in maart de jaarrekening met de accountant van het museum en de remuneratiecommissie voerde in mei een functioneringsgesprek met de directeur-bestuurder. De leden van de Raad van Toezicht ontvangen geen vergoeding voor hun werkzaamheden. Directeur-bestuurder van het Onderwijsmuseum was in 2020 Petra Reijnhoudt.

VERDIENVERMOGEN

VERDIENVERMOGEN

ZAALVERHUUR

De afdeling Zaalverhuur is de praktische uitdagingen van 2020 op creatieve wijze tegemoet getreden. Gegeven de omstandigheden, mogen we trots zijn op een jaar met 41 verhuringen (de helft van onze doelstelling voor dit jaar). De maanden januari, februari en september waren de echte uitschieters; partijen die van onze zalen gebruikt hebben gemaakt waren onder andere de gemeente Dordrecht, lokale onderwijsinstellingen en Stichting Voorlezen.

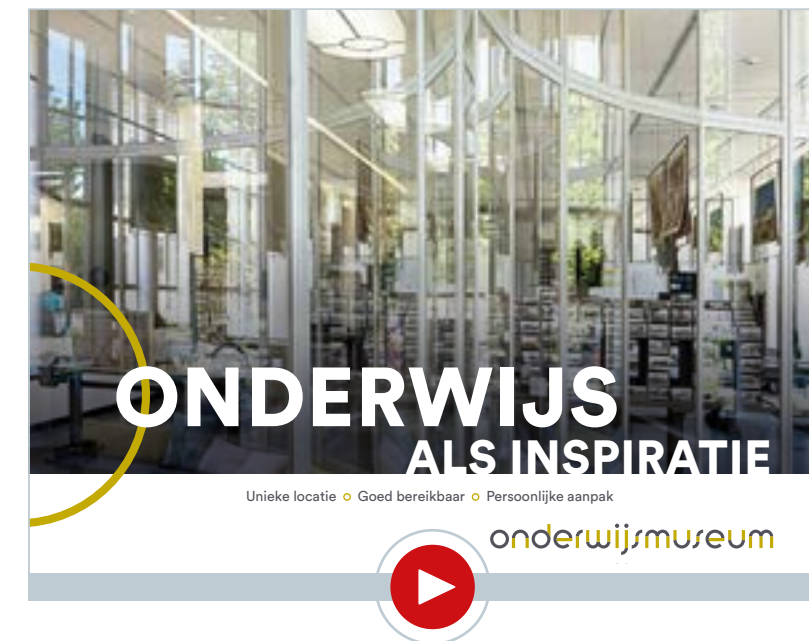
Met de aangepaste Corona zaalcapaciteit hebben we ingezet op exclusiviteit en het benadrukken van onze bijzondere locatie. Dit uitgangspunt hebben we toegepast bij het ontwikkelen van de een brochure specifiek gericht op de zakelijke verhuur; een inspirerend overzicht van alle huidige mogelijkheden voor het organiseren van bijeenkomsten, workshops of het ‘hosten’ van een livestream.

De afdeling Zaalverhuur heeft zich in 2020 verder bekwaamd in het organiseren van livestreams. We kijken in dat verband bijvoorbeeld tevreden terug naar een livestream talkshow vanuit ons museum van Studio Noodzaak over ‘Kansen(on)gelijkheid in het onderwijs’. Deze inspirerende bijeenkomst werd gepresenteerd door schrijver Abdelkader Benali. Medewerking werd o.m. verleend door diverse docenten uit het Dordtse onderwijs en wethouder Peter Heijkoop.

In het kader van onze netwerkfunctie hebben we de samenwerking opgezocht met diverse zaalverhuur locaties in Dordrecht. Er is een begin gemaakt met de opbouw van een netwerk met lokale collega’s om uiteindelijk onze klantenkring te vergroten.

In 2021 zullen we met de warme acquisitie van start gaan. Met een informatieve nieuwsbrief gaan we 200 klanten inspireren om hun bijeenkomsten in ons pand te organiseren. Inmiddels zijn we met een eigen profielpagina zichtbaar op het landelijke locatie platform www.locaties.nl, waarmee we verder inzetten op professionalisering van de zaalverhuur. Het aantal bezoeken aan de zaalverhuurpagina’s op onze website nam flink toe ten opzichte van 2019.

We hopen dat 2021 een jaar mag worden waarin het Onderwijsmuseum en de zalen een inspirerend decor kan vormen voor actuele thematiek binnen het onderwijsveld.

“Ik heb de middag weer als heel goed georganiseerd en gefaciliteerd ervaren. De verzorging was opnieuw goed!”

“Het was een geslaagde avond met mooie presentaties en alles prima geregeld! Bedankt en we komen zeker nog eens terug op deze mooie en inspirerende locatie.”

“Coronaproofheid van de zaal: het was goed ingedeeld. Iedereen zat ruim genoeg van elkaar verwijderd. Altijd fijne ontvangst bij de receptie en een goede bewegwijzering. Catering was een fijne ervaring.”

MUSEUMSHOP

Ook een moeilijk jaar als 2020 kent topscoorders. In de museumhop was dat het boek 'Hitlers jongste hoop, nazipropropaganda voor de jeugd 1933-1945' van Gerard Groeneveld. Ook ons zelfgemaakte 'Bosatlas'-mondkapje en de verscheidenheid aan ansichtkaarten die samen het verhaal van de onderwijsgeschiedenis vertellen. Deze producten hebben een directe link met actuele tentoonstellingen en hebben daardoor goed verkocht; een strategie die we in de toekomst zullen blijven toepassen.

In 2020 hebben we het assortiment vernieuwd. Onze collectie producten gericht op individueel gebruik is uitgebreid met familiespellen. Daardoor kunnen we beter aansluiten bij de wensen van gezinnen. Ook hebben we ons populaire schrijfgerei uitgebreid en verkopen we kunst van Dordtse kunstenaars met een nostalgische knipoog.

In 2021 zetten we in op een verhalende presentatie waarmee we willen laten zien dat elk product een uniek verhaal heeft, net zoals onze tentoongestelde collectie. In de nieuwe tentoonstelling 'Boom, Roos, Vis' komt lezen uitgebreid aan bod en dit vertaalt zich uiteraard in het aanbod van de museumshop. Ook zetten we in op het beter bekend maken van het feit dat de museumshop ook bezocht kan worden zonder een bezoek aan het museum. Met commerciële acties op onze social mediakanalen willen we interactie en betrokkenheid creëren. Op die manier blijft de museumshop en het assortiment zichtbaar, actueel en aantrekkelijk voor het grote publiek.

Petra Reijnhoudt is trots op de nieuwe menukaart van museumcafé 'De Holland'.

HORECA

Museumcafé 'De Holland' is in 2020 extra hard getroffen omdat het café in lijn met de landelijke regelgeving meer dan de helft van het jaar haar deuren gesloten moest houden. In de maanden dat het museumcafé geopend was, was de inzet, naast het verzorgen van de museumbezoekers, vooral gericht op de culinaire invulling van de zaalverhuur (vergaderingen met lunch, borrels, verjaardagen, livestreambijeenkomsten en high tea).

Een onverwacht gunstig bij-effect van de corona-uitbraak was dat er steeds vaker bezoekers terugkomen die het museumcafé als werkplek gebruiken (gratis Wifi).

De kwaliteit van onze service valt te omschrijven als 'vriendelijk en gastvrij'. Dat is voor een groot deel te danken aan een hechte, enthousiaste en goed op elkaar ingespeelde groep van twaalf vrijwilligers, uiteraard onder leiding van onze vaste collega's. Daarnaast werden er ook in 2020 in het museumcafé twee goed gemotiveerde stagiaires van het ROC DaVinci begeleid (opleiding Facilitair, niveau 2).

Met in achtneming van alle coronamaatregelen is het museumcafé erin geslaagd om een groot aantal feestelijke, culinaire avonden te organiseren. De avonden hebben een landen-thema en zijn vrijwel altijd binnen een week volgeboekt. Extra leuk is het 'licht-educatieve element' tijdens de thema-avond, zoals bijvoorbeeld een pub-quiz.

Museumtuin

Hoewel wij veel van onze vast vrijwilligers gedurende het jaar niet hebben gezien, kon de tuinploeg gelukkig wel op volle sterkte aan de slag - mét resultaat! Onze tuin, die in 2017 werd aangeplant, was over de jaren uitgegroeid tot een prachtige blikvanger. Het ontwerp van DELVA Landschape Architects wordt gekenmerkt door eenvoud, openheid én beschutting; de geometrische lijnen van het museum worden verzacht door de wuivende grassoorten en de kleuren van de bloeiende planten.

Door de hitte van de afgelopen zomers waren er wel gaten in de beplanting gevallen. Sommige grassoorten waren verdwenen, op andere plekken waren planten gaan woekeren. DELVA was zo vriendelijk om nieuwe planten te sponsoren en medio november heeft het onvermoeibare tuinteam van het museum de 3500 planten in de tuin gezet. Zo gaat de mooiste museumtuin van Dordrecht een bloeiende toekomst tegemoet en kan onze museumtuin zich straks meten met de mooiste museumtuinen van Nederland.

Het onderhoud van de museumtuin is het jaar rond in handen van een enthousiast team tuinvrijwilligers onder leiding van een van de vaste medewerkers. De tuin en het prachtige terras vervullen een belangrijke rol in de buurt. Steeds vaker komen buurtbewoners langs, voor een drankje op het terras of bij één van de thema-avonden.

KERNCIJFERS 2020

KERNCIJFERS 2020

PRESENTATIE

Plan	Realisatie
Twee tentoonstellingen in huis die beide eerder of later ook elders te zien zijn.	Stap in de wereld van de Bosatlas en Nazipropaganda voor de jeugd, 1933-1945.
Eén project in het kader van Dordrecht 800 jaar stad.	Niet gerealiseerd ivm corona.
Eén doorlopende tentoonstelling.	De vaste opstelling ‘Over vroeger, voor later, van nu’ was het hele jaar te zien.
Extra.	Een kleine externe tentoonstelling i.s.m. de oudheidkamer Ridderkerk (991 bezoekers).
Publieksbereik: 37.000 mensen; 32.000 in huis en 5.000 buitenshuis.	In totaal trok het museum 15.964 bezoekers, waarvan 991 buitenshuis.

EDUCATIE

525 groepen die een educatief programma volgen.	307 groepen in totaal.
Twee nieuwe educatieve projecten (bij de Bosatlas en bij Nazipropaganda voor de jeugd).	Beeld en Boodschap, Heel Holland Exposeert Thuis.
Tijdens alle vakantieweken vakantieactiviteiten voor de jeugd en BSO's uit de regio.	Ja (Geolab, Geolab 2.0 en Geolab Digitaal.
Monitoring educatie: Evaluatie en verbeteren van de programma's, verbeteren kwaliteit museumdocenten.	Ja.
Kijkcijfers Heel Holland Exposeert Thuis.	Facebook: in totaal 571 min. bekeken / 114 volle weergaven.

MARKETING EN COMMUNICATIE

Plan	Realisatie
Gerichte enquête onder potentiële bezoekers om onze naamsbekendheid te meten.	Gerealiseerd. De gerichte enquête onder leerkrachten en docenten is in november 2020 uitgevoerd. De enquête onder het algemene publiek wordt na de lockdown in 2021 uitgevoerd.
Inventarisatie naar een geschikt CRM-systeem voor het museum.	Gerealiseerd. Er zijn diverse systemen bekeken maar door financiële beperkingen tgv corona is hier verder geen opvolging aan gegeven.
In kaart brengen vervoersmaatschappijen.	Gerealiseerd. Er is contact geweest met een aantal lokale vervoerders voor een op maat gesneden aanbod, maar door vervoersbeperkingen tgv corona is hier verder geen opvolging aan gegeven.
In 2020 een gemiddeld waarderingscijfer van 8 in het doorlopende bezoekersonderzoek en een 4,4 sterren waardering via Google reviews.	De gemiddelde score is een 7.7 • Totale programma: 8.2 • Vaste collectie: 7.7 • Museumshop: 8 • Nazipropaganda: 7.6 • Bosatlas: 7.4 Google reviews: 4.2
De online nieuwsbrief wordt verstuurd naar 2.700 ontvangers.	• april (1e lockdown): 1724 ontvangers • 30 mei (heropening na lockdown): 1619 ontvangers • 26 juni (vooraankondiging tentoonstellings-opening): 2061 ontvangers • 8 juli (tentoonstellingsopening): 2043 ontvangers • 18 december (2e lockdown): 2085 ontvangers.

MARKETING EN COMMUNICATIE

Plan	Realisatie
2.500 volgers via Facebook, 5.500 volgers via Twitter en 600 volgers via Instagram.	<i>Per 31 december 2020:</i> • Facebook: 2028 volgers <i>Per 9 februari 2021:</i> • LinkedIn: 622 volgers (nieuw) • Twitter: 5401 volgers • Instagram: 869 volgers.
Een vriendenvereniging met 270 landelijke leden.	229 leden. De vereniging doet zelf niet aan actieve werving.
Gemiddeld 4.000 unieke bezoekers per maand aan de website van het museum.	Gerealiseerd. Onze website had gemiddeld 4062 unieke bezoekers per maand. Website werd 103.720 x bezocht (een stijging van ruim 14% ten opzichte van 2019). De best bezochte maand was augustus (meer dan 12.570 keer bezocht, voornamelijk te danken aan de tentoonstelling 'Nazipropaganda voor de jeugd, 1933 – 1945').
Maandelijks redactionele aandacht bij de regionale schrijvende pers en radio en televisie. 4 maal per jaar redactionele aandacht in de landelijke schrijvende pers en 3 maal per jaar redactionele aandacht bij landelijke radio of televisie.	Gerealiseerd (zie hoofdstuk “Marketing en Communicatie”).

COLLECTIE

Plan	Realisatie
In 2020 worden 7.500 voorwerpen gedigitaliseerd toegankelijk gemaakt; focus op collectie Oud Goud en Veilig Leren Lezen.	In 2020 zijn 1864 objecten digitaal toegankelijk gemaakt en van context voorzien. Achterblijvende productie verklaarbaar vanuit het feit dat de medewerkers van collectiebeheer het overgrote deel van het jaar niet in het museum konden werken vanwege corona.
Het museum continueert haar werkzaamheden op het gebied van het verspreiden van kennis over de collectie.	Zie inspanningen bij marcomm. Gerealiseerd.
Aan 18 instellingen worden bruiklenen gegeven.	In 2020 zijn voor vijf organisaties bruiklenen verzorgd: • Kasteel Wijlre • Produktiemaatschappij MBVAF • Mytyschool De Brug • Oudheidkamer Ridderkerk • Column Features De Stamhouder In totaal gaat het om 56 objecten.
In 2020 worden de voorbereidingen getroffen voor de verandering van LESSEN en de ontwikkeling van een catalogus.	Gerealiseerd. De decembereditie van LESSEN was de laatste in de bekende opmaak. Vanaf 2021 verschijnt LESSEN in een nieuwe opmaak en heeft het de vorm van een catalogus bij de tentoonstelling. De nieuwe LESSEN verschijnt eenmaal per jaar.

COLLECTIE

Plan	Realisatie
In 2020 wordt verder gewerkt aan het opzetten van een internationaal vergelijkende website op gebied van de aardrijkskundige collecties.	Begin 2020 heeft er over dit project overleg plaatsgevonden met de Europese partners, daarna is het project door corona stil komen te liggen. Het proces zal in 2021 worden vervolgd.
Er worden ca. 300 aanbiedingen van schenkingen afgehandeld en verwerkt (ruim 3.000 objecten).	Gerealiseerd. Er zijn 548 aanbiedingen afgehandeld (3288 objecten).
Collectie informatie is beschikbaar via diverse websites.	Voor het project 'VerSCHOLEN op de kaart, waarbij de complete collectie prentbriefkaarten van schoolgebouwen in Nederland online beschikbaar worden gesteld, zijn de nodige voorbereidingen getroffen om in 2021 de gedigitaliseerde prentbriefkaarten op een website toegankelijk te maken. Jacques Dane schreef voor Didactief vijf verhalen rond objecten uit de collectie, zie: https://didactiefonline.nl/blog/jacques-dane . Daarnaast heeft hij namens het Onderwijsmuseum zijn medewerking verleend aan de totstandkoming van de Canon Speciaal Onderwijs, die in het najaar van 2021 zal worden gepubliceerd. Ook blijft het Onderwijsmuseum actief met de site www.historywallcharts.eu .

ZAALVERHUUR / PLATFORMFUNCTIE

Plan	Realisatie
Deelname aan alle specifiek (nieuwe) Dordtse evenementen die passen bij het Onderwijsmuseum.	Heeft niet plaatsgevonden, in verband met corona.
Het 'hosten' van 80 bijeenkomsten in het museum van diverse aard.	41 bijeenkomsten, waarvan zeven in combinatie met rondleiding.
Het 10 keer per jaar een lezing of presentatie verzorgen.	Gerealiseerd • Eén bijeenkomst van Talk&Toast • Woensdagavondlezing Reinder Storm • Woensdagavondlezing Sjoerd de Meer • Webinar over strijdgewoel • Webinar over nazipropaganda • Bijeenkomst via livestream van Via Cultura ter gelegenheid van 4& 5 mei • Bijeenkomst via livestream van Via Cultura over de tentoonstelling Nazipropaganda voor de jeugd, 1933-1945. • Bijeenkomst via livestream van Urban Onderwijs over kansen(on)gelijkheid in het onderwijs • Opening van onze tentoonstelling Nazipropaganda voor de jeugd, 1933-1945' via livestream • Optreden jazzpianiste tijdens Songbirdsfestival.

IN CIJFERS: VRIJWILLIGERS

Plan	Realisatie
Het vinden van vrijwilligers die vaker dan één dagdeel per week beschikbaar zijn.	Gerealiseerd. Zowel bij de balie, techniek als bij de tuin werkt een aantal vrijwilligers 2x per week.
Het uitbreiden van het kleine ploegje tuinvrijwilligers.	Gerealiseerd: tuinploeg is uitgebreid van 3 naar 8 medewerkers.
Het uitbreiden van de weekendpoule balievrijwilligers.	Gerealiseerd: 8 vrijwilligers die alleen in het weekend werken. In totaal werken er 28 vrijwilligers bij de balie.
Het verder versterken van de groep balievrijwilligers.	Ultimo 2020 beschikt het museum over 80 vrijwilligers (32 mannen en 48 vrouwen). Twee keer per jaar wordt een informatiebijeenkomst voor de baliemedewerkers georganiseerd.

ORGANISATIE, ORGANISATIEDOELEN

Plan	Realisatie
in 2020 heeft het museum een organisatie-omvang van 8,5 fte.	In 2020 had het museum een organisatie-omvang van 8,1 fte (één langdurig zieke collega is uit dienst gegaan).
in 2020 zal verder gewerkt worden aan het inrichten van de werkprocessen 'in the cloud'.	Gerealiseerd. Corona heeft dit actiepunt een enorme boost gegeven; bijna alle onderdelen van het museum zijn nu 'in de cloud' opgenomen en de meeste communicatie gebeurt via Office365 (Sharepoint, TEAMS etc.) De afdelingen educatie, zaalverhuur, vrijwilligersbegeleiding en directie zijn volledig in de cloud opgenomen; de rest is in voorbereiding. Ook opschoning van de servers wordt voorbereid.

ORGANISATIE, ORGANISATIEDOELEN

Plan	Realisatie
In 2020 zal het sponsor- en relatiebeleid herijkt worden en zal er een strategie worden ontwikkeld om meer partners langdurig aan het museum te verbinden.	Deels gerealiseerd, maar nog niet gereed.
Ook in 2020 zullen op kleine schaal activiteiten worden georganiseerd in het museumcafé, zoals bijvoorbeeld concerten of arrangementen.	Alleen vóór corona uitgevoerd.
De drie zalen van het museum worden regelmatig gebruikt door zakelijke gasten. In 2020 zal een eerste stap gezet worden in het doen van 'koude' acquisitie.	Gerealiseerd: 41 verhuringen.
In 2020 zal het aanbod van de museumshop meer onder de aandacht gebracht worden via de social mediakanalen van het museum om zo de losse verkoop (los van een museumbezoek) te stimuleren.	Gerealiseerd.
Groep vrijwilligers handhaven op rond de 90 en het aanpakken van de speerpunten	Ultimo 2020 zijn er 80 vrijwilligers in dienst.
Stage- en afstudeerplekken voor minimaal 14 jongeren.	Gerealiseerd: 23 stagiaires en afstudeerders.
Plaatsen van de schoorsteen op gebouw De Holland.	Niet gerealiseerd. Dit leek ons communicatief geen verstandige actie in deze moeilijke tijden.
Herstellen van de buiten zonwering.	In 2020 is de buiten zonwering hersteld en is geïnventariseerd welke grote reparaties moeten plaatsvinden in 2021 en verder.
Aanbrengen van de binnen zonwering.	Door een schenking van het Historisch Platforms Dordrecht en de Vriendenvereniging van het museum is de binnen zonwering gerealiseerd.

VERKORTE JAARREKENING 2020

Baten			Lasten		
Opbrengst museum			Besteed aan activiteiten		
Entreegelden	€	72.048,00	Presentatie	€	118.941,00
Opbrengst horeca	€	43.780,00	Collectie	€	176,00
Opbrengst zaalverhuur	€	8.470,00	Educatie	€	4.338,00
Opbrengst museumshop	€	12.176,00	Marketing en communicatie	€	47.879,00
Donaties	€	106.300,00	Subtotaal	€	171.334,00
Overige opbrengsten	€	6.255,00			
Subtotaal		€ 249.029,00	Uitvoeringskosten		
Subsidies van overheden			Personeelskosten	€	497.664,00
Ministerie van OCW	€	661.400,00	Afschrijvingen	€	37.845,00
Gemeente Dordrecht	€	315.415,00	Huisvestingskosten	€	304.084,00
			Algemene uitvoeringskosten	€	137.920,00
			Inkopen	€	50.756,00
Subtotaal		€ 976.815,00	Subtotaal	€	1.028.269,00
Sponsoring en partners		€ 13.912,00			
Totale baten		€ 1.239.756,00	Totale lasten		€ 1.199.603,00
Resultaat		€ 40.153,00			
Resultaatbestemming					
Onttrekking algemene reserve	€	-967,00			
Toevoeging egalisatie reserve	€	41.120,00			
		€ 40.153,00			

Mede mogelijk gemaakt door:

© Nationaal Onderwijsmuseum, 2021

tekst: medewerkers van Nationaal Onderwijsmuseum

eindredactie: afdeling Marketing en Communicatie

fotografie: Jan Koorneef, Jozef Rutte e.v.a.

vormgeving: Liene Jouwsma

www.onderwijsmuseum.nl

onderwijsmuseum